

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 OSLO

Vår saksbehandler
Jon Holm

Vår ref.
12/7370

Oslo,
30.11.2012

Deres ref.
09/4721

Høringsuttalelse til Butenschøn-utvalgets innstilling: Langs lange spor

Forskningsrådet takker for anledningen til å kommentere utvalgsinnstilling om samisk forskning og utdanning, «Langs lange spor».

Forskningsrådet har vært involvert i utarbeidelsen av utvalgsinnstillingen, både som administrativt ansvarlig institusjon og gjennom deltakelse i utvalget. Spesialrådgiver Kari Morthensen har deltatt i utvalget med fritt mandat og ut fra egen erfaring med arbeid med samisk forskning i Forskningsrådet over mange år.

Høringen gir Forskningsrådet som institusjon en første anledning til å gi kommentarer til innstillingen og de konkrete anbefalinger som fremmes av utvalget, på lik linje med andre inviterte høringsinstanser.

Forskningsrådet oppfatter at Butenschøn-utvalget har bidratt til å klargjøre de særskilte politiske betingelsene for samisk forskning: Den norske samepolitikken er forankret i Grunnlovens paragraf 110 a, som pålegger myndighetene å legge forholdene til rette slik at samene kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Norske myndigheter er også forpliktet på en rekke folkerettslige konvensjoner og bestemmelser. De har betydning for en vurdering av hvor langt myndighetenes forpliktelser strekker seg med hensyn til å legge forholdene til rette for samisk forskning og høyere utdanning. (jfr. Langs lange spor s.11)

Utvalget legger i tråd med mandatet folkerettens regler om urfolk og minoriteter til grunn. Forskningsrådet ser det primært som et politisk spørsmål «hvor langt myndighetenes forpliktelser strekker seg med hensyn til å legge forholdene til rette for samisk forskning og høyere utdanning». På generelt grunnlag vil Forskningsrådet støtte utvalget i vurderingen av forskningens betydning for samfunnsutviklingen, også på det samiske området, slik det framgår av programplanen for Program for samisk forskning II (2007-2017):

Utviklingen av det samiske samfunnet bærer preg av ambisjoner om å bygge opp gode strukturer med hensyn til beslutninger og forvaltning, en historisk og kulturell bevissthet med moderne kulturuttrykk og selvstendig refleksjon rundt disse prosessene. Forskningsaktivitet er i så måte viktig både som kunnskapsproduksjon, strukturell betingelse og som arena for kritisk refleksjon.

Målrettet forskning av høy kvalitet, både for å skape bedre grunnlag for beslutninger og forvaltning og som kritiske innspill i den samfunnsmessige og kulturelle utviklingen, er av betydning for at ambisjonene om en positiv utvikling for det samiske samfunnet skal kunne realiseres.

Forskningsrådet ser sin rolle for å sikre at samisk forskning kommer samfunnet til gode som en del av Rådets generelle ansvar. Forskningsrådet bidrar til utvikling av kapasitet, kvalitet og relevans av forskning gjennom både finansiering og rådgivning. Som det vises til i innstillingen har Forskningsrådet – og før det NAVF – bidratt til oppbyggingen av samisk forskning gjennom fire målrettede programmer siden 1981. Det er gledelig at utvalget anerkjenner betydningen av disse for utviklingen av samisk forskning.

Forskningsrådet bidrar til utviklingen av samisk forskning gjennom en rekke programmer

Forskningsrådet ser det som sentralt at forskning har en viktig rolle for å mestre samfunns- og næringsutfordringer også i det samiske samfunn. Rådet vil derfor understreke at mange av Forskningsrådets programmer vil kunne bidra til utviklingen av samisk forskning etter den definisjonen som utvalget har lagt til grunn som «forskning på samiske forhold og/eller forskning for samiske formål» samt «forskning utført ved samiske institusjoner».

Utvalget beskriver en del forskningstema som vil være betydningsfulle for samisk samfunnsutvikling. Flere av disse vil kunne belyses gjennom allerede etablerte programmer i Forskningsrådet. For eksempel fremhever utvalget innsikt i «hvilke mekanismer som bidrar til at ungdom fullfører hele utdanningsløpet» (s. 82) som viktig for å sikre god rekruttering av samisk ungdom til høyere utdanning. Kunnskap om samiske forhold vil her antakelig best kunne studeres innen rammen av Forskningsrådets generelle satsning på utdanningsforskning, Utdanning 2020.

I Forskningsrådets reviderte strategi for nordområdeforskning (2011 – 2016) er betydningen av kunnskap om samiske forhold trukket fram som del av en større helhet innenfor flere av de prioriterte satsningsområdene, bl.a.: Den internasjonale arktiske dimensjon (inkludert folkerettslige problemstillinger), miljø og biologiske ressurser og samfunnsutvikling i nordområdene.

Folkerettslige problemstillinger har vært et sentralt tema i Program for samisk forskning, men slike problemstillinger er også berørt i andre program med relevans for nordområdene, f.eks. i forskningsprogrammet Havet og kysten (HAVKYST) og i det nå avsluttede samarbeidsprogrammet med Russland.

Det handlingsrettede programmet Miljø2015 har hatt aktivitet innenfor særområdet «Land» på utvikling, endring og forvaltning av miljø i samiske bosetningsområder. Samarbeidsprogrammet med Russland finansierte et prosjekt om radioaktiv forurensing og effekt på dyreliv i nord (herunder også rein) og HAVKYST har finansiert et prosjekt om økologi i samiske samfunn «Fjord ecosystems - Sami communities: Local ecological knowledge and socio-ecological history»

Innenfor satsningsområdet biologiske ressurser kan det nevnes at programmet Bærekraftig verdiskaping i mat og biobaserte næringer (BIONAER) finansierer forskning på reindrift, beiteproblematikk, arealkonflikter m.m. Dette tangerer i noen grad Miljø2015 på temaene nedbeiting av Finnmarksvidda og tap av biologisk mangfold samt arealkonflikter. Det internasjonale Polaråret hadde også et stort prosjekt om reindrift og klimaendringer (EALAT-prosjektet).

Butenschøn-utvalget fremhever også at forskning om samiske og urfolksrelaterte forhold i prinsippet «vil kunne støttes innenfor rammen av forskjellige programmer» i Forskningsrådet. Dette er riktig, og vil sannsynligvis være viktig for utviklingen av samisk forskning som en integrert del av norsk og internasjonal forskning.

Samisk som vitenskapsspråk

Utviklingen av samisk som vitenskapsspråk er av kulturell og samfunnsmessig betydning som går utover det rent forskningsmessige formål. Særlig innenfor kultur- og samfunnsfagene kan bruken av samisk som vitenskapsspråk være vesentlig for å få innsikt i og formidle fra en samisk virkelighet. I noen særskilte tilfeller, der kunnskapen er nært knyttet til samisk kultur, vil samisk være det best egnede verktøyet til å utforske samiskrelaterte fenomener (bl.a. tradisjonskunnskap).

Samtidig er det en viss risiko for at bruk av samisk som formidlingsspråk mellom forskere kan føre til en isolasjon fra det nasjonale og internasjonale forskersamfunnet. Kvalitet i forskning sikres best gjennom vurdering av et internasjonalt fagfellesskap. Forskningsrådet har derfor som mål å bidra til en sterkere internasjonalisering av norsk forskning gjennom sine virkemidler. Utvalgets kartlegging av samisk forskning viser at andelen forskere med internasjonalt samarbeid (utover Norden) er svært lavt innen noen fagområder, særlig humaniora (40%). Det er derfor grunn til å følge denne utviklingen og eventuelt vurdere tiltak for å styrke internasjonaliseringen av samisk forskning som motvekt mot en mulig isolerende effekt av publisering på samisk.

Tiltak for å utvikle samisk som vitenskapsspråk kan for eksempel følges av formidlingstiltak på andre språk, som har til hensikt fortsatt å bringe samisk forskning ut i en internasjonal sammenheng og få den vurdert på linje med annen urfolksforskning og annen forskning innenfor den enkelte fagdisiplin. Samisk forskning har lange tradisjoner for kontakt og samarbeid med internasjonale miljøer som arbeider med forskning knyttet til urfolk og minoritetsgrupper. Dette er et fortrinn og en styrke for urfolksforskningen og for samisk forskning i et nordisk perspektiv, og en satsing på samisk som vitenskapsspråk bør ikke skje på bekostning av dette.

*

Avslutningsvis vil vi knytte noen kommentarer til utvalgets anbefalinger som angår Norges forskningsråd direkte:

9.1.1 Samisk forskning og forskningsrådssystemet

Utvalget ønsker at det avsettes midler til nytt tiårig program for samisk forskning når det nåværende avsluttes (s.19 / s.118-19)

En videreføring av Program for samisk forskning vil bli vurdert innen det nåværende programmets slutt i 2017. Programmet er pr i dag avgrenset til humaniora og samfunnsvitenskap og omfatter dermed ikke bredden av de miljøer og som inkluderes i rapportens beskrivelse av det samiske forskningsfeltet. Derfor blir det viktig å vurdere hvordan den samlede virkemiddelbruken – eget program for samisk forskning kombinert med integrering i bredden av Forskningsrådets programmer – best kan stimulere til utviklingen av kvalitet og kapasitet i samisk forskning i alle fagområder.

Program for samisk forskning er pr i dag finansiert av Kunnskapsdepartementet og Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet. En eventuell videreføring av dette programmet etter 2017 vil blant annet vurderes ut fra om kapasiteten innenfor dette forskningsfeltet er kommet opp på et tilstrekkelig nivå. Forskningsrådet vil innlede dialogen med relevante sektordepartementer om behovet for fortsatt særskilt satsning på samisk forskning i god tid før avslutningen av inneværende program i 2017.

9.1.2 Sametinget og forskningen

Utvalget foreslår at Norges forskningsråd gjennomgår egne rutiner og i samarbeid med Sametinget etablerer prosedyrer som kan styrke Sametingets deltakelse i planleggingen og utviklingen av nye forskningsprogrammer (s. 120)

Når Forskningsrådet utvikler nye programmer skjer det alltid i samarbeid med aktuelle fagmiljøer og ofte med medvirkning av forvaltning og brukere av forskning. Innstillingen fremhever som positivt at

Sametinget har vært konsultert der Forskningsrådet har ansett at nye programmer har vært relevante for den samiske befolkningen.

Forskningsrådet arbeider langsiktig med utviklingen av nye forskningsprogrammer. En viktig del av arbeidet med programutvikling er knyttet til budsjettforslagsprosessene i Forskningsrådet som fører fram til dokumentet Store satsinger med forslag til Regjeringen om bevilgningen til forskning gjennom Forskningsrådet. Dokumentet Store satsinger vil gi en god oversikt over de nye programmer som kan tenkes å bli utviklet over de neste årene, og dette dokumentet vil være et godt utgangspunkt for dialog om utviklingen av Forskningsrådets samlede programvirksomhet.

Etter utvalgets mening bør Forskningsrådet formalisere faste møter med Sametinget på ledelsesnivå, og fortsette sin rutine med å innhente forslag fra Sametinget på kandidater til sine divisjonsstyrer. (s. 120)

Rutinen med innhenting av forslag fra Sametinget på kandidater til Forskningsrådets divisjonsstyrer vil bli videreført. Videre ser Forskningsrådet gjerne sammen med Sametinget på mulige tiltak som kan styrke dialogen mellom de to parter.

Med vennlig hilsen
Norges forskningsråd

Arvid Hallén
Administrerende direktør

Jon Holm
Avdelingsdirektør

Vedlegg:
Uttalelse fra styret for Program for samisk forskning

VEDLEGG TIL HØRINGSUTTALESE FRA FORSKNINGSRÅDET – SAK 12/7370

Uttalelse fra styret for Program for samisk forskning

Høringsuttalelse: Langs lange spor – om samisk forskning og høyere utdanning.

Programstyret for Samisk forskning II behandlet i styremøtet den 24.09.2012 utredningen «Langs lange spor – om samisk forskning og høyere utdanning» fra Utvalg for samisk forskning og høyere utdanning. Programstyret stiller seg på generelt grunnlag positiv til utredningens beskrivelser og drøftinger. Når det gjelder tiltakene utvalget foreslår, vil programstyret uttale seg om de tiltakene som berører programstyrets ansvarsområde, *samisk forskning*. Programstyret anser det som viktig at det ikke legges en for snever definisjon av samisk forskning til grunn.

Programstyret støtter utvalgets beskrivelse av forskningens rolle som en viktig premissleverandør for bevaring og videreutvikling av samisk språk, kultur og samfunnsliv forankret i internasjonale forpliktelser. Utvalget skriver: «Ved å bygge videre på sentrale forskningsområder innenfor rettigheter, materiell og immateriell kulturarv, språk- og utdanningsforhold, næringer, politikk og helse, og se disse i sammenheng med nye fagkombinasjoner, kan samisk og urfolksrelatert forskning imøtekomme kunnskapsutfordringer av betydning for dagens og morgendagens samiske virkelighet.» (s. 13). Forskningsrådet spiller en viktig rolle som finansieringskilde for samisk forskning. Finansiering i forhold til samiske problemstillinger kan skje over de fleste programmer som forskningsrådet forvalter, men ved å opprettholde et program for samisk forskning vil forskningsrådet kunne ha et forsterket fokus på de spesielle utfordringer og behov som den samiske samfunnsutviklingen står overfor. Dette gjelder ikke bare samiske interne forhold, men kunnskapsutvikling generelt om minoriteter/urfolk, relasjonen til det overordnede samfunn og globale forhold som virker inn. Et viktig tiltak for bevisstgjøring om forskningens rolle og innretning vil være at forskningsmeldinger tar opp de samiske utfordringene med jevne mellomrom. I den sammenhengen vil også et tiltak om faste møter mellom forskningsrådet og Sametinget kunne ha noe for seg.

Samisk som vitenskapsspråk

For å sikre en helhetlig samisk språk- og samfunnsutvikling ser programstyret det som viktig at samisk språk gis muligheter til utvikling som vitenskapsspråk. En forutsetning vil være at det finnes samiske utdannings-/forskningsinstitusjoner som bruker samisk som undervisnings- og forskningsspråk. Av spesielle tiltak for å sikre bruk av samisk språk i forskningen vil programstyret peke på viktigheten av terminologit utvikling på ulike fagområder. Videre vil det være behov for forutsigbare publiseringskanaler for samiskspråklig forskning. Dette fordrer at vitenskapelige tidsskrifter som publiserer på samisk, sikres stabil finansiering. Mange forskere som behersker samisk som dagligspråk, kan likevel føle seg usikre med hensyn til å publisere vitenskapelige skrifter på samisk. Her kan det foreslåtte tiltak om å etablere mentorordninger for forskere som er usikre i å skrive akademisk samisk, få betydning. Andre

tiltak kan også være aktuelle. Samiske språk er generelt sett truet, og det vil være behov for ulike typer tiltak, både innenfor utdanning og forskning, som går langt videre enn de forutsetninger som ligger til grunn for forvaltningen av det nåværende program for samisk forskning (II). Programstyret vil derfor støtte utvalgets forslag om et eget program for samisk språkrøkt.

Rekruttering

Programstyret støtter utvalgets vektlegging av rekruttering til samisk forskning og videreføring av et program for samisk forskning i tillegg til et eget program for samisk språkrøkt. Rekruttering til forskning henger generelt sammen med rekruttering til høyere utdanning, noe som hovedsakelig ligger til utdanningsinstitusjonene. Program for samisk forskning vektlegger særlig rekruttering gjennom doktorgrads- og post doc.-stipend på ulike fagområder der behovet melder seg. Et fortsatt program for samisk forskning vil i større grad enn andre tematiske programmer i Forskningsrådet ha muligheter til å vurdere behovssituasjonen og være med på å sikre rekruttering med samisk fagkompetanse.

Nettverksbygging og internasjonalisering

Programstyret vil særlig påpeke at nettverksbygging og internasjonalisering er viktige premisser for å styrke samisk forskning. Utvalgets forslag til støtte på disse områdene støttes derfor. Programstyret vil særlig nevne etablering av et nettverk for samisk forskning som et egnet tiltak. Med hensyn til at samisk forskning og rekruttering til samisk forskning i noen grad skjer ved få norske institusjoner, vil det være viktig å få til et mer samordnet samarbeid, særlig mellom Norge, Finland, Sverige og Russland, når det gjelder samisk forskning. Et samisk nettverk, men også avsetning av midler til en nordisk samisk forskerskole, vil kunne styrke den samiske forskningen. Det er også viktig å videreføre eller etablere gode finansieringsordninger for internasjonal utveksling. Tiltak som internasjonale professor II-stillinger ved miljøer med ansvar for samisk forskning og reisestøtteordninger for master- og doktorgradsstudenter innenfor samiskrelatert forskning støttes. Programstyret vil påpeke at dette også er mulige støtteordninger innenfor dagens program for samisk forskning, men at det er viktig å videreføre dem. For miljøene som arbeider med samisk forskning, er det også relevant å opprettholde og utvikle nettverk og internasjonale forbindelser med miljøer som driver forskning på andre urfolk og koloniale studier generelt.